

Wet Banksparen: een nieuwe dimensie van het eigen- woningsparen

Mr. G.M.C.M. Staats is werkzaam bij het Bureau Vaktechniek van BDO CampsObers, en verbonden aan het CompetenceCentre for Pension Research aan de Universiteit van Tilburg

Het initiatief voor deze wet is genomen door enkele Tweede Kamerleden, en niet door het kabinet. Volgens de indieners Staf Depla (PvdA) en Bibi de Vries (VVD) – naderhand voortgezet door Stef Blok – zijn de uitvoeringskosten van verzekeraars hoog en ondoorzichtig. Door het creëren van de mogelijkheid om bij banken te sparen voor de aflossing van de eigenwoningsschuld en voor de oudedagsvoorziening zou de kostenstructuur van de desbetreffende producten, zo meenden ze, vanwege de concurrentie tussen banken en verzekeraars een stuk transparanter worden. Daarnaast

Op 1 januari 2008 is de Wet Banksparen van kracht geworden.¹ Deze wet heeft feitelijk twee onderwerpen. Enerzijds wordt het mogelijk gemaakt om lijfrentecontracten te sluiten bij banken en beleggingsinstellingen en anderzijds wordt het mogelijk om bij dit soort instellingen fiscaal gefacilieerd te sparen via een spaarrekening eigen woning (SEW), respectievelijk een beleggingsrecht eigen woning (BEW). Het sparen met een kapitaalverzekering eigen woning (KEW) blijft overigens ook mogelijk. Inmiddels hebben enkele grote banken hun producten al openbaar gemaakt. In dit artikel bespreek ik het onderdeel eigenwoningssparen.²

zou bij banken bij dezelfde inleg meer kunnen worden opgebouwd.³

In de parlementaire behandeling wordt helemaal duidelijk

- 1 Wet houdende wijziging van de Wet inkomstenbelasting 2001 en van enige andere wetten inzake fiscale facilitering banksparen ten behoeve van pensioenopbouw of aflossing eigenwoningsschuld.
- 2 Binnenkort verschijnt bij Sdu een boek van L.M.P. Jacobs en G.M.C.M. Staats over het eigenwoningssparen.
- 3 Zie memorie van toelichting, 30 432, nr. 3, p. 2.

wat de eigenlijke reden voor Depla is geweest om met dit wetsvoorstel te komen. Tijdens een congres waarop hij aanwezig was, stelde een verzekeraar dat de hoge kosten in de producten niet zo erg waren en dat 'consumenten niet moesten zeuren omdat het per slot van rekening fiscaal ondersteund werd'. Met andere woorden, de verzekeraar mocht ook wel een beetje mee profiteren van de fiscale aftrek die de consument ten deel viel. Het is deze houding die er mede voor heeft gezorgd dat dit initiatiefwetsvoorstel is ingediend.⁴

De voorsprong die banken hebben ten opzichte van de meeste verzekeraars, is dat ze geen tussenpersonen hoeven te belonen

Ook banken zijn echter commerciële instellingen en zullen willen verdienen aan deze nieuwe producten. Hierin verschillen ze niet van verzekeraars. De voorsprong die banken hebben ten opzichte van de meeste verzekeraars, is dat ze geen tussenpersonen hoeven te belonen. Dat gegeven zou de kosten inderdaad wat kunnen drukken. Daarnaast lijkt het bancaire product wat eenvoudiger. Zo hoeft een bank geen polis af te geven. Anders dan voorheen zullen banken voor dit soort producten echter wel allerlei taken moeten gaan uitvoeren die ze niet hadden bij een kapitaalverzekering eigen woning of een verzekeringslijfrente; denk aan renseignering, inhoudingen op uitkeringen, uitvoering van de contracten, aansprakelijkheid bij het niet voldoen van belastingschulden door belastingplichtigen. Dit werkt weer kostenverhogend. Een keerzijde voor de banken is voorts dat ze tot en met 2007 vaak optraden als tussenpersoon en ook provisie ontvingen voor de bemiddeling bij het tot stand komen van lijfrenteovereenkomsten. Deze opbrengsten zullen ze niet meer hebben als ze lijfrenten en/of SEW's zelf gaan uitvoeren. Ze zullen de winst dan moeten halen uit rentemarges. Overigens kunnen banken nog steeds als tussenpersoon optreden voor bij verzekeraars afgesloten lijfrenten en/of KEW's. Ook voor de reeds in het verleden gesloten overeenkomsten blijft dit zo. Het is zelfs mogelijk dat nieuwe productie ook op deze wijze wordt gesloten. De verwachting is echter dat meer en meer banken de 'eigen' producten zullen gaan voeren.

Volgens de indieners is een ander gevolg van deze wet dat de keuzemogelijkheden van de zelfstandig ondernemer worden vergroot. Dit klinkt goed. Zelfstandig ondernemers vormen een groep die meer dan andere ondernemers en werknemers is aangewezen op de derde pijler. Toch is deze redenering niet helemaal zuiver. Er ontstaat geen specifieke nieuwe regeling voor de zelfstandig ondernemer, maar deze krijgt er, net als alle andere belastingplichtigen, een keuzemogelijkheid bij. Fiscaal wijzigt er verder niets.

SPAARREKENING EIGEN WONING EN BELEGGINGSRECHT EIGEN WONING

De SEW en het BEW zijn gebaseerd op de bestaande wetgeving van de KEW, zoals neergelegd in art. 3.116 e.v. Wet IB 2001. Voor beide nieuwe mogelijkheden gelden nagenoeg dezelfde voorwaarden. De SEW is een geblokkeerde spaarrekening, en de BEW een geblokkeerd beleggingsrecht. In de voorwaarden van deze producten zal dus een tekst moeten worden opgenomen waaruit deze blokkering blijkt. Die zou als volgt kunnen luiden: 'De rekeninghouder zal het tegoed aanwenden ter aflossing van de eigenwoningschuld van de rekeninghouder in de zin van de Wet inkomstenbelasting 2001.' Voor het gemak van de lezer spreek ik hierna alleen over SEW, maar ik bedoel daarmee tevens de BEW. Overigens is het nog wel onduidelijk wat een BEW nu precies is en wie dit mag uitvoeren. Wat bijvoorbeeld moet worden verstaan onder een 'beheerder die ingevolge de Wet op het financieel toezicht in Nederland het bedrijf van beleggingsinstelling mag uitoefenen', is niet geheel helder. Het is dus voorlopig een witte raaf.

Een bestaande spaarrekening kan op enig moment worden omgezet in een SEW, waarbij het al aanwezige tegoed als eerste (hoge) storting wordt aangemerkt

In art. 3.116a Wet IB 2001 zijn de voorwaarden voor de SEW terug te vinden. Het voordeel uit de SEW is het rendement dat op het moment van deblokkering in het tegoed van de SEW aanwezig is. Banken en beleggingsinstellingen moeten dus nauwkeurig gaan bijhouden welke bedragen op de SEW worden ingelegd; er zal een historie aanwezig moeten zijn.

Tijdens de Kamerbehandeling is al toegezegd dat aan de SEW een effectenrekening mag worden gekoppeld, waardoor het voor belastingplichtigen mogelijk is om te beleggen.⁵ Voorts geldt voor de SEW ook dat:

- de rekening maar eenmalig mag worden geblokkeerd;
- ten minste 15, respectievelijk 20 jaar, dan wel tot het overlijden van de rekeninghouder of diens echtgenoot/partner, jaarlijks een bedrag moet worden betaald, binnen de bandbreedte 1:10;
- het rendement wordt bijgeboekt op de SEW.

Opvallend in art. 3.116a Wet IB 2001 is dat in het tweede lid, onder a (SEW), respectievelijk derde lid, onder a (BEW) als voorwaarde wordt gesteld dat de rekeninghouder een eigen woning heeft 'met een eigenwoningschuld'. Dit is anders dan bij een KEW. Om een KEW te kunnen sluiten, is het wel noodzakelijk dat de verzekeringnemer een eigen woning heeft, maar het is bij het sluiten van het contract niet nodig om een eigenwoningschuld te hebben. Dit is pas relevant als de verzekering tot uitkering komt. Dit verschil wordt niet echt gemotiveerd. Er lijkt ook niet bewust voor te zijn gekozen. Overigens zal waarschijnlijk geen belasting-

plichtige een KEW of SEW sluiten zonder dat er sprake is van een eigenwoningschuld. Een theoretisch verschil dus, waarbij het de verwachting is dat de wetgever dit nog wel een keer gelijk zal trekken.

Daarnaast kan een bestaande spaarrekening op enig moment worden omgezet in een SEW, waarbij het al aanwezige tegoed als eerste (hoge) storting wordt aangemerkt. Ook dit is anders dan bij een KEW. Als een bestaande kapitaalverzekering op een later moment in een KEW wordt omgezet, wordt de historie – de reeds verstreken looptijd en premiebetalingen – meegenomen. Dit verschil laat zich wel goed verklaren. De historie van een spaarrekening is niet altijd even duidelijk, dus is het bijna onmogelijk hiermee rekening te houden. Toch ontstaat er hierdoor een verschil tussen de SEW en KEW.

Fictieve uitkering

Ook voor de SEW geldt dat er sprake is van een fictieve uitkering als:

- op enig moment niet meer aan de voorwaarden van art. 3.116a wordt voldaan;
- de SEW wordt vervreemd of verdeeld, behoudens bij echtscheiding of het aangaan van het huwelijk of duurzame gezamenlijke huishouding, waarbij de SEW wordt voortgezet;
- de SEW wordt ondergebracht in het vermogen van een onderneming;
- de SEW gedeeltelijk wordt gedeblokkeerd;
- een termijn van dertig jaar na aanvang van de SEW wordt overschreden;
- de rekeninghouder komt te overlijden, behoudens wanneer de SEW wordt voortgezet.

In art. 3.118 Wet IB 2001 worden de vrijstellingen van KEW, SEW en BEW geïntegreerd, zodat een belastingplichtige in totaal recht heeft op één vrijgesteld bedrag, onafhankelijk van de vraag uit welke van de drie dit bedrag komt. Ook het overgangsrecht van de Invoeringswet Wet IB 2001 heeft in art. I onderdeel AP een regeling die betrekking heeft op de vrijgestelde bedragen. Dit is onverkort van toepassing op de nieuwe vrijstellingen.

Omzetting/voortzetting

Het is mogelijk om een KEW om te zetten in een SEW, en omgekeerd. Bij de KEW was het al mogelijk om de ene KEW om te zetten in een andere, bijvoorbeeld van de ene naar de andere verzekeraar. Ook is het nu mogelijk om een KEW voort te zetten in een SEW.⁶ Dit betekent bijvoorbeeld dat de nieuwe SEW een voortzetting van de oude KEW is. Het gevolg hiervan is dat de ingangsdatum van de oude KEW fiscaal geldt als ingangsdatum voor de voortgezette SEW. Daarnaast wordt voor de inleg in de nieuwe SEW de benutte bandbreedte van de oude KEW meegenomen en wordt de inbrengwaarde van de oude KEW fiscaal niet als (extra) storting of 'hoge premie' op de nieuwe SEW gezien.

Overlijden

Door de nieuwe wet wordt het mogelijk om bij banken en beleggingsinstellingen te sparen voor de aflossing van de eigenwoningschuld. Hierbij moet men goed begrijpen dat deze instellingen geen overlijdensdekking kunnen geven. Dat blijft voorbehouden aan levensverzekeraars. Als een belastingplichtige dus een overlijdensdekking wenst, zal hij hiervoor een contract bij een verzekeraar moeten sluiten. Als een belastingplichtige met een SEW overlijdt, gebeurt er feitelijk niets met het tegoed op de spaarrekening. Er vindt geen uitkering plaats, maar het tegoed vererft. Een KEW komt bij overlijden wel tot uitkering. Hierbij blijkt altijd duidelijk uit de begunstigingsredactie op de polis aan wie de overlijdensuitkering moet toekomen. Bij een SEW is dit anders. De rechthebbende op de overlijdensuitkering wordt bepaald door het erfrecht; dat lijkt dus een verklaring van erfrecht noodzakelijk te maken. De rechthebbende zal het bedrag moeten aanwenden voor de aflossing van de eigenwoningschuld. Dit bedrag komt in mindering op de vrijstelling SEW, op dezelfde wijze als bij een KEW. De door de overleden persoon nog niet benutte vrijstelling SEW mag op dat moment worden benut.

Anders dan bij de KEW mag de langstlevende partner ervoor kiezen de SEW voort te zetten

Anders dan bij de KEW mag de langstlevende partner ervoor kiezen de SEW voort te zetten. De vrijstelling SEW van de overledene wordt op dat moment niet benut. Als voor voortzetting wordt gekozen, wordt de vrijstelling SEW van de langstlevende partner verhoogd met het bedrag, gelijk aan het tegoed dat aan de overleden rekeninghouder toekwam; deze verhoogde vrijstelling kan dan in de toekomst worden benut.⁷

Overlijden en een of twee rekeninghouders

Als er bij de SEW twee rekeninghouders zijn en een van beiden overlijdt, wordt de helft van het tegoed gedeblokkeerd. De andere helft – die eigenlijk wordt toegerekend aan de langstlevende rekeninghouder – blijft gewoon bestaan. De langstlevende mag er ook voor kiezen om het deel van de erfflater voort te zetten.⁸ Het is ook toegestaan dat na iemands overlijden diens echtgenoot het totale SEW-tegoed aanwendt voor de aflossing van de eigenwoningschuld. Het is nog niet duidelijk wat er gebeurt in de situatie dat echtgenoten in gemeenschap van goederen zijn gehuwd en de echtgenoot/niet-rekeninghouder overlijdt. Er is dan dus een SEW die alleen op naam van de langstlevende echtgenoot staat. Komt nu de helft van het tegoed tot uitkering

4 Zie verslag wetgevingsoverleg, Tweede Kamer, 30 432, nr. 23, p. 27.

5 Kamerstukken Tweede Kamer, 30 432, vergaderjaar 2006-2007, nr. 14, p. 11.

6 Art. 3.119 Wet IB 2001.

7 Zie Eerste Kamer, vergaderjaar 2007-2008, 30 432, C, p. 4.

8 Zie Eerste Kamer, vergaderjaar 2007-2008, 30 432, C, p. 11.

en moet dat worden aangewend voor de aflossing van de eigenwoningschuld? Of mag die schuld ook worden doorgeschoven, waarbij de vrijstelling SEW voor de langstlevende wordt verhoogd met de helft van het tegoed?

Overlijden en successierecht

Bij een levensverzekering – en dus ook bij een KEW – is het onder voorwaarden mogelijk dat de overlijdensuitkering voor het successierecht onbelast is. Dat is geregeld in art. 13 SW.⁹ Voor spaarrekeningen en/of beleggingsrechten heeft dit artikel geen betekenis. Als een rekeninghouder op een SEW overlijdt, is het dus niet mogelijk om het vrijkomende bedrag buiten de heffing van het successierecht te houden. Tijdens de Kamerbehandeling is dit aan de orde gekomen. Het verschil in behandeling voor het successierecht valt terug te voeren op het wezenlijke verschil tussen een levensverzekering en spaarrekening.¹⁰

Verhuisregeling

In art. 3.118, vijfde lid Wet IB 2001 is de zogenoemde verhuisregeling opgenomen. Die maakt dat een belastingplichtige met een KEW die verhuist van een eigen woning naar een huurwoning, fiscaal geen wezenlijke belemmering ondervindt. De KEW kan op dat moment, onder gebruikmaking van de vrijstelling KEW, worden afgekocht, dan wel worden voortgezet in box 3. In het laatste geval kan deze polis op een later moment, als er weer sprake is van een fiscale eigen woning, worden teruggebracht naar box 1 als een KEW. In art. 3.118a is nu geregeld dat hetzelfde mogelijk is ten aanzien van de SEW (en de BEW).

Dekking

De financiële dekking van de nieuwe mogelijkheden is gevonden in het verhogen van de assurantiebelasting van 7 naar 7,5% per 1 maart 2008. De onderbouwing van deze lastenverzwaring is overigens uitermate zwak.

AANDACHTSPUNTEN BIJ DE ADVISERING

De intentie van de indieners van het wetsvoorstel was met name om de concurrentie te bevorderen. De nieuwe wet heeft echter meer gevolgen. Hieronder een aantal zaken om rekening mee te houden in de advisering. Ook worden enkele praktische gevolgen besproken.

Concurrentieverhogend

Doordat er meer concurrentie ontstaat, zal de prijs van dit soort producten waarschijnlijk omlaag gaan. Belastingplichtigen zullen dan zeker ook gebruik gaan maken van de nieuwe bancaire producten. De verwachting is dat banken goedkoper kunnen gaan werken dan verzekeraars.

Combinatieproducten

Doordat banken geen overlijdensrisicodekking kunnen geven, blijven belastingplichtigen hiervoor aangewezen op verzekeraars. Het kan dus best gebeuren dat er wordt gespaard bij banken, terwijl het overlijdensrisico wordt afge-

dekt bij verzekeraars. Sommige banken en verzekeraars gaan hiervoor waarschijnlijk combinatieproducten ontwikkelen. Belangrijk hierbij is dat de prijs voor de SEW en de afzonderlijk erbij te sluiten overlijdensrisicoverzekering niet hoger mag zijn dan die voor de huidige KEW. Zou dit wel het geval zijn, dan lijkt het niet verstandig de SEW af te sluiten.

Overlijden

In de nieuwe wet ligt de focus op het spaarelement. Een minstens net zo belangrijk onderdeel van kapitaalovereenkomsten is evenwel de afdekking van het overlijdensrisico. Zo is een uitkering uit een levensverzekering volgens de Hoge Raad geen verkrijging uit een nalatenschap. Om in zo'n geval toch successierecht te kunnen heffen, heeft de wetgever art. 13 SW in het leven geroepen. Wel opent dat artikel onder voorwaarden de mogelijkheid dat de verkrijging is vrijgesteld. Ook ten aanzien van een overlijdensuitkering uit een KEW bestaat die mogelijkheid.

In de nieuwe situatie kan er bij overlijden ook een verkrijging uit een SEW komen. En daar is art. 13 SW niet op van toepassing. Een dergelijke verkrijging valt dan ook automatisch onder het erfrecht.

Doorschuifmogelijkheid SEW

De SEW-regeling kent bij overlijden van de rekeninghouder een doorschuifmogelijkheid voor de partner. Een KEW heeft deze mogelijkheid niet. Met het doorschuiven kan de niet-benutte vrijstelling van de overleden rekeninghouder worden gebruikt. De doorschuifmogelijkheid biedt wat meer flexibiliteit dan de verplichte uitkering bij een KEW.

TEN SLOTTE

Naar alle waarschijnlijkheid is de nieuwe mogelijkheid van eigenwoningsparen bij banken slecht nieuws voor verzekeraars. In elk geval zal een substantieel deel van deze markt niet meer bij verzekeraars, maar bij banken worden ondergebracht. De belastingplichtige is bij de nieuwe mogelijkheden gebaat.

In dit artikel is alleen ingegaan op het eigenwoningsparen. De nieuwe wet heeft echter ook betrekking op de mogelijkheid tot het sluiten van lijfrentecontracten bij banken. Hierbij zijn ook enkele opvallende verschillen met de verzekeringslijfrenten te constateren. Belastingplichtigen en hun adviseurs moeten zich hiervan bewust zijn, om tot een optimale keuze te komen.

9 De voorwaarden voor premiesplitsing staan beschreven in het besluit van 13 februari 2007, nr. CPP2007/130M.

10 Zie Eerste Kamer, vergaderjaar 2007-2008, 30 432, C, p. 11.